

DE JURISTENKRANT

Een Actuele Kijk op het Recht

VEERTIENDAAGS (NIET IN JULI EN AUGUSTUS) - 5E JAARGANG - NR. 78 - 19 NOVEMBER 2003 - ISSN-1374-3538 - PRIJS 2,50 EURO

© Sven Schoukens

**EUROPEES HOF
KOESTERT EXPRESSIEVRIJHEID
ADVOCaat**

12

© Belga

**ARBITRAGEHOF ZET
DEUR OPEN VOOR
ZORGouderschAP**

13

**EN VERDER
FISCALE AMNESTIE VOEDT
WANTROUWEN TEGENOVER
OVERHEID**

Naam onder e-mail is elektronische ondertekening

STEVEN DE BACKER

Zowat iedereen weet ondertussen dat er een nieuwe wet bestaat op de erkenning van de elektronische handtekening. Deze wet moet het vertrouwen in het gebruik van elektronisch rechtsverkeer stimuleren, samen met de wet elektronische handel en de wet op het elektronisch betalingsverkeer. Elk van deze drie wetgevende akten is de omzetting van een Europese richtlijn. De wet op de erkenning van de elektronische handtekening lijkt meer problemen aan te reiken dan op te lossen. Niet alleen het vreemd woordgebruik (bijvoorbeeld 'geavanceerde elektronische handtekening op basis van een gekwalificeerd certificaat'), maar ook de omzetting in het eigen Belgisch recht verliep niet vlekkeloos. In deze bijdrage wordt onderzocht of het eenvoudig tikken van je naam onder een e-mail als een elektronische handtekening kan worden gekwalificeerd. Het antwoord lijkt ja te zijn.

Lees verder **BLADZIJDE 4**

INSTRUMENT OP KOMST VOOR EVALUATIE RECHTSONDERZOEK

Voor positieve wetenschappers is het de gewoonste zaak van de wereld dat onderzoek wordt gemeten. Voor juristen klinkt het vaak nog als vloeken in de kerk. In juni 2002 heeft de Vliir - zeg maar de rectoren van de Vlaamse universiteiten - een werkgroep gevraagd een voorstel uit te werken om ook voor de humane wetenschappen de kwaliteit van het onderzoek te kunnen evalueren. De rechten mogen de spits afbijten. Als het model dat nu wordt uitgewerkt, bruikbaar blijkt, is het de bedoeling dat het daarna ook op de output van de andere humane wetenschappers wordt toegepast.

Van de werkgroep Kwaliteitszorg Rechten, die het model heeft uitgewerkt, maken elf proffen deel uit (van KULeuven, UGent, UA, VUB en KUBrussel). Voorzitter en drijvende kracht is prof. Alain Verbeke (KULeuven). Het doel was het uitwerken van een meetinstrument. Op basis van dat instrument kan men dan nagaan of een onderzoeker, in vergelijking met een 'gemiddeld onderzoeker' beter, slechter of even goed scoort. De werkgroep werkte daartoe een matrixmodel uit, opgebouwd in vijf stappen. In eerste instantie wordt

IN OPDRACHT VAN DE VLIR, DE VLAAMSE INTERUNIVERSITAIRE RAAD, HEEFT EEN WERKGROEP VAN PROFESSOREN EEN MODEL UITGEWERKT OM DE KWALITEIT VAN HET ONDERZOEK IN DE RECHTSWETENSCHAPPEN TE EVALUEREN. DIT IS GEEN VRIJBLIVENDE DENKOEFFENING. DE KOMENDE DAGEN EN WEKEN DISCUSSIËREN DE FACULTEITSRADEN VAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN OVER EEN GEDETAILLEERDE ONTWERPNOTA VAN 32 PAGINA'S. ALS DE VLIR VERVOLGENS DE AANPAK BEKRACHTIGT, IS HET VOLGENS DE HUIDIGE PLANNING DE BEDOELING DAT BENOEMINGEN EN BEVORDERINGEN VAN ACADEMICI TOT BIJVOORBEELD DOCENT OF HOGLERAAR VANAF VOLGEND ACADEMIEJAAR, 2004-2005, GEBEUREN OP BASIS VAN DE CRITERIA VAN DIT MODEL.

LUK VAN EYLEN

gekeken op welke sport van de academische ladder een onderzoeker zich bevindt: 'postdoc', docent, hoofddocent, hoogleraar of gewoon hoogleraar. Elke onderzoeker wordt vergeleken met spelers die in dezelfde 'klasse' spelen: een docent met een docent, een hoogleraar met een hoogleraar. Opmerkelijk is dat 'de werkgroep is overeengekomen het matrixmodel niet toe te passen op doctorandi', de grote groep van assistenten die naarstig werken aan hun doctoraalscriptie. In een tweede stap wordt vervol-

gens de onderzoeksoutput gekwantificeerd. Dat gebeurt aan de hand van zes meetdomeinen waarvan het soortelijk gewicht aanzienlijk verschilt. Grote slokop zijn de publicaties (*publish or perish*). Die zijn goed voor 50 procent van de punten (en voor 'postdoctoralen' zijn ze nog veel belangrijker, 'bijvoorbeeld 70 procent', vermeldt het voorstel). Projecten kunnen tot 18

procent opleveren, congressen, adviesverlening en promotorschap voor een doctoraat elk 9 procent, en wie lid is van een wetenschappelijke adviesraad kan daar, tot slot, maximum 5 procent van de punten mee binnenrijven. De optelsom komt uit op 100, maar dat is relatief: via bonussen - voor een wetenschappelijke onderscheiding bijvoorbeeld - kan een onderzoeker meer dan 100 punten behalen.

In een derde stap wordt vervolgens elk van de zes meetdomeinen onderverdeeld in submeetdomeinen. Voor publicaties bijvoorbeeld maakt de ontwerpnota een onderscheid tussen tijdschriftartikelen, boeken (waar ook de doctoraalscriptie onder ressorteert), artikelen in boeken, en de rol van editor van een boek. In een vierde stap wordt de output van een onderzoeker tijdens de jongste vijf jaar vergeleken met die van een referentiepersoon: dat is geen 'toponderzoeker', wel een 'goede onderzoeker'.

Lees verder **BLADZIJDE 16**

Hoge Raad is verdeeld

DE BESLISSING VAN DE REGERING OM IN DE PROGRAMMAWET OP TE NEMEN DAT HET MANDAAT VAN TWINTIG LEDEN VAN DE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE AUTOMATISCH WORDT VERLENGD, LEIDT TOT GROTE VERDEELDHEID BINNEN DE RAAD. AFGELOPEN MAANDAG-AVOND BOOG EEN BIJZONDERE ALGEMENE VERGADERING ZICH OVER DE SITUATIE.

LUK VAN EYLEN

Op een persontmoeting waarop ze het luik justitie in de programmawet toelichtte, deelde minister van justitie Laurette Onkelinx tien dagen geleden mee dat twintig van de vierenvertig leden van de Hoge Raad hun mandaat volgend jaar kunnen voortzetten. Volgens de huidige wet wordt de samenstelling van het grondwettelijk verankerd orgaan volgend jaar volledig vernieuwd. Voor de tweeëntwintig magistraten gebeurt dat door verkiezingen. De niet-magistraten worden benoemd door de Senaat. 'Op vraag van de Hoge Raad voor de Justitie en om de continuïteit van de werkzaamheden te verzekeren' heeft de ministerraad nu beslist dat twintig leden sowieso mogen blijven: de tien magistraten die de vorige keer de meeste stemmen hebben behaald en tien niet-magistraten. Dit voornemen zorgt voor flink wat beroering binnen de Hoge Raad. Op vraag van minstens tien leden is maandagavond een bijzondere algemene vergadering bijeengekomen. Op initiatief van Ghislain Londers, raadsheer bij het Hof van Cassatie en vertolker van het wijdverbreid ongenoegen, lag een motie op tafel die de Hoge Raad oproept het betreffende artikel in de programmawet te verwerpen. Indien de tekst van de programmawet toch wordt aangenomen, roept de tekst van de motie de leden van de Hoge Raad op zich geen kandidaat te stellen voor de voortzetting van hun mandaat. Bij het ter perse gaan van dit nummer moest de vergadering nog beginnen.

Lees verder **BLADZIJDE 14**

© Sven Schoukens

TOGA

Advocaten en sommige magistraten plegen het recht in lange zwarte gewaden, met witte bef en van zijden omslag voorziene brede mouwen. Andere magistraten dragen rode of blauwe toga's. Elfri Deneve zoekt naar de oorsprong en de betekenis van deze 'mysterieuze kledij.'

Lees verder **BLADZIJDE 8**

Naam onder e-mail plaatsen is elektronisch ondertekenen

EEN PLECHTIG KARAKTER HEEFT DE ELEKTRONISCHE HANDTEKENING NIET. EN SPANNEND IS ZE AL EVENMIN. MAAR DE VRAAG WAT IETS TOT EEN ELEKTRONISCHE HANDTEKENING MAAKT, IS ER NIET MINDER BOEIEND OM. IN *DE JURISTENKRANT* NR. 77 HEEFT STEFAAN SONCK GEPOOGD DE HANDGESCHREVEN HANDTEKENING TE ONTCIJFEREN. TERWIJL ER OVER DE HANDGESCHREVEN HANDTEKENING TE WEINIG WETGEVING BESTAAT, IS ER ROND DE ELEKTRONISCHE HANDTEKENING TE VEEL. VAN DEZE TWEE KWALEN LIJKT HET TEVEEL AAN WETGEVING UITEINDELIJK DE ERGSTE, STELT ADVOCaat STEVEN DE BACKER. MET DE NIEUWE WETTEKST IN DE HAND, KOMT DE AUTEUR TOT HET BESLUIT DAT JE NAAM TIKKEN ONDER EEN CONCLUSIE EEN ELEKTRONISCHE HANDTEKENING UITMAAKT.

STEVEN DE BACKER

Laat er geen misverstand over bestaan: een elektronische handtekening is *geen* variant van een handgeschreven handtekening, zoals dat

BEGRIPPEN UIT DE WERELD VAN DE ELEKTRONISCHE HANDTEKENING

assimilatie

gelijkstelling van een veilige elektronische handtekening met een handgeschreven handtekening

authenticatie

de redelijke band die er moet bestaan tussen de persoon die de handtekening plaatst en de geïdentificeerde persoon

e-mailprogramma

een programma waarmee e-mails worden aangemaakt, verzonden, ontvangen en gelezen, zoals Netscapemail, Pegasus, Eudora, Hotmail, Outlook.

gewone elektronische handtekening

art. 2, lid 2, 1° van de Wet elektronische handtekening: 'elektronische handtekening: gegevens in elektronische vorm, vastgehecht aan of logisch geassocieerd met andere elektronische gegevens, die worden gebruikt als middel voor authenticatie'.

identificatie

voor een fysiek persoon: het geheel van elementen waaruit de naam en het geografisch adres van een persoon blijkt

non-discriminatie

het verbod aan een rechter gericht een gewone elektronische handtekening te verwerpen omdat [1] de handtekening elektronisch is of omdat [2] de elektronische handtekening niet veilig is.

PKI

de veilige elektronische handtekening die bestaat in het gebruik van publieke en private sleutel (Public Key Infrastructure)

repudiatie

de mogelijkheid voor de maker van een ondertekend document om te ontkennen dat hij de handtekening heeft geplaatst

routinggegevens

het opslaan en weergeven van alle stappen die een e-mail heeft afgelegd van verzender tot ontvanger

art. 1322.2 B.W.

afwijkende bepaling van gewone elektronische handtekening die niet overeenkomt met de definitie in de richtlijn

veilige elektronische handtekening

een geavanceerde elektronische handtekening op basis van een gekwalificeerd certificaat. Het is een elektronische handtekening op basis van de asymmetrische encryptietechnologie (publieke en private sleutel - PKI).

wel het geval is voor een tekst op papier en zijn elektronische versie. Indien een handtekening een met de hand aangebracht identificatieteken is, is het duidelijk dat een elektronische handtekening wel iets anders moet zijn. Terwijl iemand zijn handtekeningen zoveel mogelijk op elkaar laat gelijken, zullen bij het vormen van een veilige elektronische handtekening de verschillen zo groot mogelijk worden gemaakt. Een kleine denkoefening: iemand redigeert in zijn vertrouwd e-mailprogramma een e-mail en onderaan de inhoud van dit bericht tikt hij zijn naam in als ondertekening (al dan niet aangevuld door een signature.txt-bestandje waarin zijn coördinaten zijn opgenomen). Kan het 'tikken van de naam' onderaan een e-mail als een gewone elektronische handtekening gekwalificeerd worden?

Bij een gewone brief waar onderaan alleen de naam wordt getikt zonder bijkomende handtekening is het antwoord eenduidig neen: er is geen ondertekening. Voor een elektronisch bericht is het antwoord verschillend.

Om de hiervoor gestelde problematiek te kunnen beantwoorden, moeten een aantal begrippen worden gesitueerd - de gewone en de veilige elektronische handtekening en het non-discriminatiebeginsel van de gewone elektronische handtekening - en dienen de geldigheidsvereisten van alle handtekeningen in herinnering te worden gebracht.

GEWONE EN VEILIGE ELEKTRONISCHE HANDTEKENING - NON-DISCRIMINATIE

Een *gewone elektronische handtekening* is bijvoorbeeld een gescande handtekening of een identificatie op grond van biometrische gegevens, terwijl een *veilige elektronische handtekening* gerealiseerd wordt door het gebruik van publieke en private sleutels. Het kenmerk van deze laatste handtekening is dat ze als fraudeonvoelig wordt aangeduid. Van een gewone elektronische handtekening zegt men dat ze fraudegevoelig is.

De non-discriminatiebepaling (art. 4 § 5 Wet elektronische handtekening en art. 5.2 Richtlijn) houdt in dat een rechter een *gewone elektronische handtekening* niet mag verwerpen (a) omdat ze elektronisch is of (b) omdat de handtekening niet veilig is. Een elektronische handtekening kan derhalve enkel verworpen worden omdat ze als handtekening niet geldig is. Dit leidt dan noodzakelijkerwijze naar de vraag van de geldigheid van alle handtekeningen.

GELDIGHEIDSVORWAARDEN VAN ALLE HANDTEKENINGEN

Ondertussen is het al voldoende bekend dat de wetgever de geldigheidsvoorwaarden van een handtekening in het algemeen niet heeft vastgelegd en dat, behoudens enkele aanduidingen, ze ook uit de rechtspraak niet kunnen worden afgeleid. Hierna wordt uitgegaan van de minimale geldigheidsvereisten die gelden voor alle vormen van handtekening. Bijkomende vereisten kunnen gesteld worden voor bepaalde vormen of voor een bepaald gebruik. De minimale geldigheidsvereisten zijn: [1] de identificatie van de persoon, [2] de authenticatie van de

©Belga

geïdentificeerde persoon en [3] de bedoeling om een handtekening te plaatsen.

Bij een handgeschreven handtekening op papier komt daar traditioneel nog bij dat het teken met de hand moet zijn aangebracht. In de papieromgeving is dan voldaan aan deze vereisten door op papier je naam te schrijven, wanneer uit het geheel de identificatie valt af te leiden. Het neerschrijven op papier fixeert de voorwaarden. Misbruik is mogelijk, maar hiervoor dient dan de procedure van ontkenning van handtekening (repudiatie of non-repudiatie). Vertrouwen is steeds de regel geweest, ontkenning de uitzondering. Zo hoort het en zo heeft het steeds naar behoren gewerkt.

JE NAAM ONDER EEN E-MAIL PLAATSEN

De vraag of het intikken van je naam op een elektronisch document beantwoordt aan de omschrijving van gewone elektronische handtekening lijkt op het eerste gezicht positief beantwoord te moeten worden:

- je identificeert je uitdrukkelijk en legt nadrukkelijk de band met je eigen persoon door onder meer het toevoegen van je coördinaten, eventueel ondersteund door de routinggegevens van de e-mail;
- je had de bedoeling te ondertekenen;
- je ingetikte naam in een e-mailprogramma onderaan de inhoud van het bericht vormt wel degelijk een serie 'gegevens in elektronische vorm';
- deze elektronische gegevens zijn wel degelijk vastgehecht aan en geassocieerd met andere elektronische gegevens, met name aan de inhoud van de e-mail die je aan een bepaald persoon hebt gericht.

Indien de interpretatie correct is dat het intikken van je naam onderaan een e-mail in het e-mailprogramma een eenvoudige elektronische handtekening uitmaakt, zijn de gevolgen verstrekkend. Bij een eventuele betwisting kan de rechter immers een dergelijke handtekening niet verwerpen omdat ze niet veilig zou zijn. Enkel de procedure van ontkenning van handtekening blijft open (repudiatie).

De vraag rijst dan waarom de wetgever de veilige elektronische handtekening heeft ingevoerd waarvan de rechtsbescherming precies dezelfde is, namelijk het recht van repudiatie.

De vraag rijst dan waarom de wetgever de veilige elektronische handtekening heeft ingevoerd waarvan de rechtsbescherming precies dezelfde is, namelijk het recht van repudiatie.

De vraag rijst dan waarom de wetgever de veilige elektronische handtekening heeft ingevoerd waarvan de rechtsbescherming precies dezelfde is, namelijk het recht van repudiatie.

EEN VERANTWOORDE OPLOSSING?

Is deze vaststelling verontrustend? Ik denk het niet. Sinds jaren worden er beduidend meer e-mails verstuurd dan klassieke brieven en ook hier heeft het vertrouwen en het gezond verstand het gehaald. In geval van eventuele betwisting bieden de voorgaande contacten tussen de partijen en de e-mail-omgeving een voldoende kader voor het vertrouwen, minstens

op hetzelfde niveau van de verzending van de brieven tussen burgers.

De ontkenning van de handtekening biedt trouwens een voldoende bescherming.

Deze oplossing geldt echter niet indien de wetgever bijzondere eisen zou stellen aan handtekeningen voor een welbepaald gebruik. Het is evident dat dan bij voorrang deze bijzondere vereisten gelden.

De hierboven gesuggereerde oplossing - dat een vermelding van de naam een elektronische handtekening is - zou omzeild kunnen worden, indien dit al wenselijk zou zijn, door blijvend een autonome werking toe te kennen aan artikel 1322.2 B.W., wat een hoogst problematische redeneertracé is. Hierdoor zouden immers in het Belgisch bewijsrecht aan twee Europeesrechtelijke normen (omschrijving van gewone elektronische handtekening in art.2.1 Rl. en de non-discriminatie in art. 5.2 Rl.) een beperktere draagwijdte worden toegekend dan in de richtlijn is opgenomen.

CONCLUSIE

In het allereerste regeringsontwerp werd een veilige elektronische handtekening geacht te zijn geplaatst door de ondertekenaar, behoudens tegenbewijs. De repudiatie en non-repudiatie van een handtekening was in deze hypothese als volgt geregeld:

- [1] een authentieke handtekening geldt, zoals voorheen, tot inschrijving wegens valsheid;
- [2] een veilige elektronische handtekening geldt tot bewijs van het tegendeel (verlegging van de bewijslast);
- [3] in alle andere gevallen spelen de regels van een handgeschreven handtekening (assimilatie): deze handtekeningen gelden tot ontkenning.

Deze regeling leek een logisch, werkbaar en bruikbaar systeem: een verschillende bescherming naar gelang de objectieve veiligheidsgraad.

Het ondoordacht wijzigen van de bescherming van de veilige elektronische handtekening, namelijk de gelijkstelling met de handgeschreven handtekening, maakt dat heel het nieuwe systeem geen samenhang meer vertoont als gevolg van de inwerkingtreding van een andere regel, deze van de non-discriminatie.

(De auteur is advocaat en medewerker van het Centrum Jurist & Informatica van de Universiteit Gent)

Op 4 december vindt op initiatief van de Vlaamse Juristenvereniging en het Centrum Jurist en Informatica van de Universiteit Gent een studiedag plaats over de elektronische handtekening: 'Een elektronische handtekening op het niveau van de jurist. Ceci n'est pas une signature'. Meer informatie op het telefoonnummer 09-355 68 21 of op www.informaticarecht.be

Rechtsbronnen

Richtlijn nr. 1999/93/EG van 13 december 1999 betreffende het gemeenschappelijk kader voor elektronische handtekeningen (PB. L. 19 januari 2000, 12)
- Richtlijn elektronische handtekening

Wet 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en de buitengerechtelijke procedure (B.S. 22 december 2000)
- Wet Bourgeois

Wet 9 juli 2001 houdende vaststelling van bepaalde regels in verband met het juridisch kader voor elektronische handtekeningen en certificatediensten (B.S. 29 september 2001)
- Wet elektronische handtekening